

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Technological aesthetics of imperfection in times of frictionlessness

Kemper, J.

Publication date
2021

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Kemper, J. (2021). *Technological aesthetics of imperfection in times of frictionlessness*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Samenvatting

Technologische Esthetiek van Imperfectie in Tijden van Frictieloosheid

Dit onderzoek opent met een befaamde anekdote, toegeschreven aan de Britse dj en radiopresentator John Peel. Toen Peel, zo gaat het verhaal, werd geconfronteerd met een persoon die stelde dat de Compact Disc (CD) superieur is aan vinyl omdat de CD de voor vinyl zo kenmerkende oppervlakteruis ontbeert, antwoordde Peel simpelweg: “Luister, vriend, *het leven* heeft oppervlakteruis.” Peel’s liefde voor vinyl’s ogenschijnlijke tekortkomingen is kenmerkend voor een bredere culturele waardering voor een technologische esthetiek van imperfectie. Peel’s woorden laten zien dat zulke waarderingen niet per definitie voortvloeien uit nostalgische of revisionistische sentimenten, maar dat ze vaak het resultaat zijn van de esthetische capaciteit van imperfectie om de fragiele condities van het eindige bestaan te onthullen. Mijn onderzoek neemt deze capaciteit als uitgangspunt.

Dit onderzoek kent twee overkoepelende vragen. Allereerst ontrafel ik de connectie tussen imperfectie als een *materiële, esthetische categorie* en imperfectie als een *existentiële conditie*. Waarom, zo vraag ik, worden esthetische imperfecties zo regelmatig gepresenteerd als emblematisch voor een overkoepelende logica van imperfectie – een logica die onlosmakelijk met het bestaan verweven is? Ten tweede onderzoek ik wat de culturele significantie van een technologische esthetiek van imperfectie kan zijn in het huidige tijdperk van wat ik frictieloosheid noem. Frictieloosheid is een invloedrijke technologische ontwerpfilosofie die een esthetiek van transparantie en efficiëntie tot de maat der dingen maakt. Concreet stel ik de vraag: als een esthetiek van imperfectie op affectieve wijze de fragiele condities van het bestaan onthult, hoe kan zo’n esthetiek dan worden ingezet om de destructieve logica achter het huidige paradigma van technologische vervolmaakbaarheid tegen te gaan? Om deze vragen te beantwoorden ontwikkel ik allereerst een kader om imperfectie te theoretiseren (Hoofdstuk 1). Vervolgens karakteriseer ik de destructieve logica die kenmerkend is voor de huidige assemblage van zogenaamd frictieloze technologieën (Hoofdstuk 2). Daaropvolgend analyseer ik een selectie van case studies, waarbij elke case study een esthetiek van imperfectie inzet om een emotionele band met technologie te creëren (Hoofdstuk 3 tot en met 5). De bewuste objecten zijn Vlambeer’s videospel *GlitchHiker* uit 2011 (Hoofdstuk 3), Rosa Menkman’s audiovisuele voorstelling *The Collapse of PAL* uit 2010 (Hoofdstuk 4) en het

muzikale werk van vaporwave producent Cat System Corp., met name zijn album *Palm Mall Mars* uit 2018 (Hoofdstuk 5).

In Hoofdstuk 1 ontwikkel ik een theoretisch kader dat me in staat stelt om imperfectie te conceptualiseren als zowel een esthetische notie als een existentiële conditie. Dit doe ik primair door het werk van drie filosofen te gebruiken, te heten Jacques Derrida, Martin Hägglund en Bernard Stiegler. Het eerste deel van dit hoofdstuk introduceert vier concepten die centraal staan in het hele onderzoek: *auto-immuniteit*, *de existentiële primairheid van imperfectie*, *chronolibido* en *spectraliteit*. Auto-immuniteit, een concept dat is ontwikkeld door Derrida en verder uiteengezet door Hägglund, kenmerkt de co-implicatie van tijd en ruimte, en laat zien hoe alles wat bestaat de mogelijkheid van ondergang al in zich draagt. Deze constitutieve conditie onthult tevens wat ik de existentiële primairheid van imperfectie noem, of de (onto)logische onmogelijkheid van absolute perfectie. Vervolgens bespreek ik Hägglund's concept chronolibido. Chronolibido omvat de co-implicatie van eindigheid en verlangen en laat zien dat verlangen altijd verbonden is aan de mogelijkheid van verlies, dat de existentiële primairheid van imperfectie daarom de preconditione vormt voor alle vormen van zorgen voor of geven om, en dat zulke vormen geïntensiveerd kunnen worden via een esthetiek van imperfectie. Het laatste centrale concept dat ik introduceer is het Derrida-geïnspireerde idee van spectraliteit, een notie die een tweeledige functie heeft binnen mijn onderzoek. Allereerst stelt spectraliteit me in staat om verder te theoretiseren hoe een logica van imperfectie het bestaan kenmerkt. Ten tweede registreert spectraliteit de materieel specifieke geestachtige effecten die uit deze logica voortvloeien. Dit biedt een conceptueel handvat om te onderzoeken hoe verleden en toekomst, absentie en aanwezigheid, leven en dood materieel actief zijn in een historisch en technologisch gesitueerd heden. Deze laatste dimensie ondersteunt mijn lezing van frictieloosheid in Hoofdstuk 2.

In het tweede onderdeel van Hoofdstuk 1 introduceer ik het werk van Bernard Stiegler, wiens werk met betrekking tot de technologische fundamenteën van het menselijk tijdsbewustzijn, door hem omschreven in termen van *tertiaire retentie*, laat zien hoe technologie en bewustzijn onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Stiegler onthult hoe we, naast wezens gedreven door chronolibido, ook *pharmakologische* wezens zijn: wezens wiens tijdsbewustzijn per definitie beïnvloedbaar is door technologie, hetgeen altijd zowel heilzame als toxische effecten kan hebben. Ik beargumenteer dat één cruciale dimensie die grotendeels ontbreekt in Stiegler's pharmakologische theorie de erkenning is dat de ogenschijnlijk heilzame relatie met technologie van een individu een vergiftigende impact kan hebben op het bestaan van anderen. Deze dimensie noopt ons, zo stel ik, om ook te overwegen of en hoe een technologische

esthetiek de gebruiker attendeert op de vele andere levens en hulpbronnen die op het spel staan bij de productie van technologie. Zoals mijn latere case studies laten zien biedt imperfectie, als een esthetische categorie die haar aanschouwers emotioneel bindt aan existentiële condities van eindigheid en fragiliteit, één mogelijk aanknopingspunt om duurzamere chronolibidineuze relaties met technologie aan te gaan. Ik eindig het hoofdstuk met een antwoord op de vraag waarom het van belang is dat mensen verantwoording blijven dragen voor het mobiliseren van technologie: de eigenschap om eindigheid en imperfectie te herkennen en waarderen is wat ons onderscheid van onze machines en brengt daarom een grote menselijke verantwoordelijkheid met zich mee.

In Hoofdstuk 2 lever ik een farmacologische lezing van de technologische ontwerpfilosofie van *frictieloosheid* waarin ik me vooral richt op de toxische implicaties van deze filosofie. Frictieloosheid combineert de waarden van gebruikersvriendelijkheid, connectiviteit en optimalisering. Deze filosofie impliceert dat de vervolmaakbaarheid van consumententechnologie vooral ligt in het ontwerpen van apparaten en applicaties die zo naadloos verweven zijn met het alledaagse leven dat technologie enerzijds nauwelijks nog bewust opgemerkt wordt terwijl het anderzijds steeds meer menselijke activiteiten medieert. Ik beargumenteer dat de esthetische logica achter dit proces het best gekenmerkt kan worden als leidend tot een geestachtige cultuur die wordt gedefinieerd door drie specifieke vormen van spectraliteit: *technologische spectraliteit*, een intensivering van een proces van *spectralisering* en het inperken van vormen van *hauntologische esthetiek*. Door haar operaties te verhullen voor de gebruiker exploiteert én versluiert frictieloosheid de kwetsbare condities van haar productie, en ontmoedigt het esthetische concepties van een alternatieve technologische toekomst. Als tegenwicht tegen deze geestachtige logica benader ik een technologische esthetiek van imperfectie als een bron van *frictie* die haar aanschouwer mogelijkwijs aanmoedigt tot duurzamere vormen van technologiegebruik, gedreven door een ontvankelijkheid voor condities van eindigheid en fragiliteit. Dit hoofdstuk concludeert dat, in deze destructieve tijden van frictieloosheid, de menselijke capaciteit om te handelen op basis van een ontvankelijkheid voor de existentiële primairheid van imperfectie farmacologisch zou moeten worden benadrukt in plaats van ontmoedigd. Mijn argument is dat imperfectie één esthetische categorie vormt waarmee perceptie op een farmacologisch duurzamere wijze gereconstrueerd kan worden.

Hoofdstuk 3 bespreekt de eerste van mijn drie case studies: Vlambeer's videospel *GlitchHiker* (2011). *GlitchHiker* was een spel dat geprogrammeerd was om te sterven en zodoende bestaat er vandaag de dag geen speelbare versie meer. Het spel werd ontwikkeld als

onderdeel van de Dutch game jam in 2011 en was zo ontworpen dat het al haar broncode uitwiste zodra een speler het laatste leven had verkwanseld. *GlitchHiker* communiceerde haar sterfelijke staat aan de speler via een *glitch*-gedreven esthetiek van imperfectie die intenser werd zodra het spel haar einde naderde. *Glitch* is een concept dat merkbare haperingen in technologische operaties beschrijft en wordt regelmatig gekenschetst in termen van imperfectie en als een geest in de machine. Dit hoofdstuk laat zien dat deze geestachtige associatie voortvloeit uit drie belangrijke kwaliteiten: de capaciteit van *glitch* om het ongeziene te onthullen, om ondoordringbare vormen van technologische kracht te benadrukken en om vormen van technologische dood te symboliseren. Het is vooral deze laatste eigenschap die van *GlitchHiker* zo'n unieke gebeurtenis maakte: de ontwikkelaars van het spel kwamen er al snel achter dat het spel gevoelens van empathie opriep bij spelers. Terwijl het spel het eindpunt naderde begonnen steeds meer spelers om het spel te geven, waarbij sommige spelers zich zelfs schuldig voelden over hun mogelijke bijdrage aan *GlitchHiker*'s einde. Ik analyseer dit voor videospellen ongebruikelijke fenomeen door de lens van Martin Hägglund's concept chronolibido en Steven Jackson's werk met betrekking tot technologische reparatie en onderhoud. *GlitchHiker*, zo betoog ik, laat de technologische significantie zien van chronolibido en draagt bij aan een visie van een technologische cultuur die het imperfecte herstelt in plaats van weggooit en vervangt.

Hoofdstuk 4 richt zich op de audiovisuele voorstelling *The Collapse of PAL* (2010) van glitch-artieste/theoretica Rosa Menkman. Deze voorstelling betreurt het lot van een vergeten technologie – het PAL (Phase Alternating Line) signaal – nadat het vervangen werd door een digitaal, frictielozer alternatief. Via een esthetiek van imperfectie en een narratief dat Walter Benjamin's befaamde Engel van de Geschiedenis (een figuur dat Benjamin aanriep om de destructieve schaduwkant van de vooruitgang te duiden) aanhaalt, roept *The Collapse of PAL* haar publiek op om om de doden te geven, zelfs als deze doden technologisch van aard zijn. Via een close reading van Menkman's werk ontwikkel ik drie argumenten. Eén: de figuur van de geest biedt een productievare metafoor om het hiernamaals van verouderde technologieën te begrijpen dan de vaak gebruikte term zombie media. Twee: *The Collapse of PAL*'s herinterpretatie van Benjamin's Engel van de Geschiedenis illustreert een historisch-esthetische praktijk waarin men in een technologische esthetiek van imperfectie sporen van de destructiviteit van frictieloosheid kan ontwaren. Drie: door het weggegooide op te graven helpt Menkman ons om na te denken over nieuwe vormen van zorg dragen voor het technologische rijk. Zulke vormen zijn nodig, zo betoog ik, als we duurzamere technologische vormen van onderlinge afhankelijkheid willen cultiveren.

Hoofdstuk 5 onderzoekt het muzikale genre *vaporwave*, en specifiek het werk van de Nederlandse vaporwave producer Cat System Corp. Ik analyseer vaporwave als een audio(visueel) genre van elektronische muziek dat esthetisch gestoeld is op imperfectie, spectraliteit en de beelden en geluiden van het consumentenkapitalisme. Dit genre, gekarakteriseerd door intensief gebruik van tijdlussen, galm en het vertragen van popliedjes en muzak, creëert een ritme van wat Simon Reynolds *hyper-stase* noemt: een paradoxale combinatie van technologische snelheid en culturele stilstand. Dit hoofdstuk biedt een close reading van het werk van Cat System Corp., en specifiek van zijn album *Palm Mall Mars* (2018). Ik demonstreer dat het werk van Cat System Corp. op Bernard Stiegler's notie van *tertiare retentie* bouwt en dat het symboliseert hoe, binnen consumptiemaatschappijen, de menselijke geest emotioneel onlosmakelijk verweven is met technologische tekenen van consumptie. Preciezer geformuleerd: vaporwave dramatiseert een menselijke geest die niet los kan komen van haar eigen consumptie-gedreven verleden. Door vaporwave aan twee van de vormen van spectraliteit die in Hoofdstuk 2 aan bod kwamen te koppelen beargumenteer ik dat dit muziekgenre representatief is voor de relatie met consumptie die kenmerkend is voor maatschappijen gedreven door frictieloosheid. Ik eindig het hoofdstuk door te reflecteren op de krachtige kwaliteit van vaporwave om technologische objecten te herschikken en om relaties met technologie te esthetiseren, maar signaleer ook dat er grenzen zijn aan de kritische capaciteiten van het genre.

In de Coda introduceer ik de notie van technologische melancholie als een temperament dat relevant is voor de farmacologische effecten van frictieloosheid die ik in dit onderzoek uiteen heb gezet. Melancholie omschrijft een sentiment dat weigert haar geesten te ruste te leggen en is dus uitermate pertinent in een technologisch tijdperk dat zoveel gemarginaliseerde geesten produceert. De Coda biedt een reflectie op de capaciteit van een technologische esthetiek van imperfectie om gevoelens van melancholie op te roepen en op de implicaties van zulke gevoelens in relatie tot de toxische driften van frictieloosheid. Ik concludeer dat de weg naar een technologisch duurzame toekomst alleen gevonden kan worden door plaats te maken voor de kwetsbaren, de gemarginaliseerden en de doden. De Coda brengt de conclusies van mijn onderzoek samen en accentueert de kwaliteit van een esthetiek van imperfectie om zorg op te roepen voor het existentieel universele – maar ook altijd materieel specifieke – ontvouwen van eindigheid en fragiliteit.